

in Rastatt was carried out by the Central Committee, which was composed of elected representatives of prisoners.

Keywords: *prisoners Ukrainians, charity, charitable organizations, camp Rastatt, Germany.*

УДК 930.1:364-027.564.2(477.82)''1914/1918''

Я. П. Цецик

ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВОЛИНІ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті на основі архівних документів проаналізовано основні напрями благодійницької роботи у Волинській губернії під час Першої світової війни. З'ясовано, що провідна діяльність благодійних організацій полягала у наданні допомоги пораненим та хворим солдатам. З цією метою коштом органів місцевого самоврядування, навчальних закладів та благодійників відкривалися та утримувалися шпиталі. Визначено, що органи імперської влади всіляко заохочували населення регіону до такої діяльності, зокрема й учнів та викладачів навчальних закладів. Окрему увагу приділено питанню організації притулків для безпритульних дітей, кількість яких почала зростати швидкими темпами після початку евакуації та примусового виселення цивільного населення у результаті відступу російської армії влітку 1915 р. Проаналізовано роль православного духовенства у цих процесах.

Ключові слова: *Волинська губернія, евакуація, благодійництво, допомога, заклади освіти, безпритульні.*

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-27-56-63

Актуальність статті зумовлена потребою аналізу на основі наукових праць та першоджерел особливостей благодійницької діяльності з надання допомоги пораненим солдатам та евакуйованому населенню, насамперед безпритульним дітям під час Першої світової війни на Волині, та з'ясування у цьому ролі органів влади, місцевого самоврядування та православної церкви, учнів та вчителів навчальних закладів регіону.

Постановка наукової проблеми та її значення. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, які висвітлюють різні напрями діяльності благодійницьких організацій на українських землях під час Першої світової війни, особливості їх роботи на Волині досліджені недостатньо. На основі документів та матеріалів тогочасних видань визначено пріоритетні напрями цієї діяльності у краї, з'ясовано роль учнів та вчителів навчальних закладів у організації благодійної роботи. Проаналізовано основні форми, в яких вона здійснювалася.

Історіографія проблеми та джерельна база дослідження. Питання діяльності благодійних організацій на українських землях під час Першої світової війни досліджено у ряді наукових праць. Зокрема, О. Кравченко [1] проаналізував комплекс заходів по опіці над дітьми-біженцями, що здійснювалися у 1915 – 1916 рр. У монографії Н. І. Загребельної та І. А. Коляди [2] детально проаналізовано різні напрями благодійництва в Україні під час Першої світової війни. Але певні аспекти благодійницької роботи на Волині ними

розглянуто схематично. Джерельну базу статті складають архівні документи та матеріали періодичної преси досліджуваного періоду, аналіз та вивчення яких дають змогу об'єктивно з'ясувати благодійну діяльність на Волині у вказаний період.

Метою статті є висвітлення різних напрямів благодійництва під час Першої світової війни у Волинській губернії, дослідження організації допомоги армії та евакуйованому населенню з боку різних структур та об'єктивний аналіз результатів їх роботи.

Виклад основного матеріалу. Під час Першої світової війни на українських землях, які були у складі Російської імперії, органами влади значна увага приділялася організації та наданню допомоги постраждалим від воєнних дій. У першу чергу це стосувалося поранених солдатів, евакуйованих родин, незаможних родин нижніх чинів, які були призвані на дійсну військову службу й перебували на фронті. Органи влади всіляко заохочували збір коштів для них, іноді це робилося й шляхом циркулярних розпоряджень. Ці процеси активізувалися після відступу російської армії у 1915 р., коли швидкими темпами зростав потік біженців та евакуйованих. Одним із важливих завдань, що стояли перед органами влади, було надання допомоги дітям-сиротам.

Так, на з'їзді Всеросійського союзу міст та Всеросійського земського союзу (7-9 вересня 1915 р.) було затверджено план організації надання допомоги евакуйованим дітям-біженцям [1, с. 15]. Згідно з його рішеннями було створено центральний розподільчий пункт. Незабаром такі пункти розпочали свою роботу й у ряді інших повітів Волинської губернії. Також реєстраційний пункт було відкрито у прифронтовому м. Рівне, з «якого дітей партіями відправляли до Москви» [1, с. 15]. У внутрішніх губерніях імперії було відкрито мережу притулків для дітей-біженців, діяльність яких субсидювалася Всеросійським союзом міст та Земським союзом, які фінансували структури на місцях. Норма допомоги на одну дитину-біженця була наступною: 50 коп. на день для харчування, на утримання – 30 руб., «на одяг, білизну та взуття 25 руб.» [1, с. 16].

На початку війни органи місцевого самоврядування розпочали формування мережі лікувальних закладів для хворих та поранених солдатів [2, с. 76]. Найсуттєвіша форма допомоги полягала в організації військових лазаретів та підтримці родин мобілізованих [2, с. 75]. Загалом органами місцевого самоврядування на українських землях для допомоги було зібрано 12 047 051 руб., у тому числі для хворих і поранених – 4 772 748 руб. Волинське губернське земство асигнувало 246 тис. руб., а повітові земства – 164 054 руб., з яких безпосередньо 137 270 руб. призначалося на допомогу пораненим та хворим солдатам [2, с. 75]. Нездатність держави надати пораненим солдатам на передовій належну допомогу, призвело до зростання жертв війни. Прифронтові госпіталі «через значний вплив поранених часто не могли надати якісну першу медичну допомогу». Тому під час запеклих боїв лазарети були переповненими: у них не вистачало навіть перев'язувальних матеріалів [2, с. 90-91].

Таким чином, на початку Першої світової війни значну роль у наданні допомоги пораненим та хворим солдатам відігравали земські та міські органи місцевого самоврядування, саме вони асигнували значні суми на ці потреби. Важливу роль у цих процесах відігравали й благодійники. Варто відзначити, що не всі українські губернії були в однакових умовах. Найбільший тягар війни відчули Західні повіти Волині, яких у 1915 р. окупували австро-угорські та німецькі війська.

На початку війни, незважаючи на прифронтовий статус Волині, його населення надавало значну допомогу пораненим та хворим солдатам. У документі за підписом начальника Волинської губернії, датованому січнем 1915 р., увага акцентувалася на

утворенні «Попечительського комітету для надання допомоги пораненим», який мав очолювати начальник губернії. У своєму зверненні до населення він звертав увагу на необхідності «допомагати пораненим та полегшувати їх страждання спільними зусиллями». У Волинській губернії «населення проникло палким бажанням допомогти Державі у важкий час... Не будемо послаблювати наші зусилля, нашу працю». До жителів Волинської губернії він звернувся з проханням: не «зменшувати свою щедрість у жертвах», а навпаки – «розширити допомогу хворим і пораненим воїнам, допомогти їх родинам, допомогти сиротам. Прошу також надати Державі допомогу в усіх справах війни, у справі заготовлення білизни, взуття, одягу й всього, що потрібно. Ми переживаємо великий історичний час, тепер підйом всіх народних сил» [3, арк. 1-1 зв.].

У циркулярі Попечителя Київського навчального округу (КНО), адресованому начальникам навчальних закладів і директорам народних училищ у листопаді 1916 р. було наголошено, що ідея реалізації «Братньої допомоги» в навчальних закладах могла бути досягнута наступним чином: навчальні заклади у повному складі, окремі класи, групи учнів, окремі учні та учениці, батьківські комітети, службовці навчальних закладів від Московського Відділу товариства «повсюдної допомоги отримували достовірну інформацію про поранених і вже самостійно надсилали грошову допомогу». Неодруженому воїну, як правило, надсилали не менше 3 руб., а одруженому – не менше 5 руб. на місяць. Але для цього необхідно було отримати «точні поштові адреси тих, кому планували надсилати допомогу» [4, арк. 5].

Отже, намагаючись залучити широкі верстви населення регіону до благодійництва, насамперед учнів та викладачів середніх навчальних закладів, керівництво навчального округу розсилало відповідні циркулярні розпорядження щодо організації допомоги пораненим солдатам.

Особлива увага приділялася організації госпіталів для поранених та хворих солдатів, офіцерів. Варто відзначити, що комплекс заходів у цьому напрямі розпочали здійснювати ще на початку воєнних дій. Так, 28 серпня 1914 р. на пожертви учнів та службовців КНО було відкрито госпіталь. У зв'язку з цим, керівників навчальних закладів округу просили інформувати про пожертви для нього, оскільки частина навчальних закладів регіону перевела кошти на депозит КНО за статтею «на потреби війни». Тому вони до 1 вересня 1914 р. мали проінформувати, які суми були перераховані, а які планували перераховувати на ці потреби, включаючи й «кошти благодійників» [5, арк. 251].

В іншому циркулярному документі, адресованому начальникам навчальних закладів КНО, наголошувалося, що згідно з затвердженим імператором 30 вересня 1914 р. «журналу Верховної Ради з признання родин осіб, призваних на війну, а також родин поранених і загиблих воїнів» постановили: надати Міністрам і Головним управляючим окремими частинами у відомстві яких були державні «відкриті навчальні заклади» приймати заходи про «їх забезпечення на час військових обставин, за їх внесок у війну з Німеччиною та Австро-Угорщиною та дозволити продовження розпочатого навчання дітьми призваних на військову службу, незважаючи на несплату за навчання», за умови неможливості вчасно заплатити, якщо це зумовлено «дійсною відсутністю засобів у тих, на чиєму утриманні залишилися ці діти» [5, арк. 310].

Таким чином, на початку Першої світової війни, використовуючи хвилю громадського піднесення, відкривалися госпіталі для поранених солдатів та офіцерів. Паралельно з цим, уряд прийняв рішення дозволити продовжувати навчання учнів середніх навчальних закладів та значної частини вищих за умови, що ті, хто їх утримував, були призвані на

військову службу, а опікуни у зв'язку зі скрутним фінансовим становищем, не мали можливості оплатити навчання. Це стосувалося лише державних навчальних закладів.

Паралельно з навчальними закладами, що були у підпорядкуванні Міністерства народної освіти та інших світських структур, значну роль у наданні допомоги пораненим та хворим солдатам відігравали навчальні заклади, які підпорядковувалися Синоду Російської православної церкви (РПЦ). На Волині, у своїй більшості, це були церковнопарафіяльні школи.

З початком ведення військових дій, практично у всіх таких закладах освіти розпочали збір коштів для надання допомоги пораненим та хворим солдатам і відкриття лазаретів. Одним із перших почав діяти шпиталь у м. Житомирі в районі Малеванка у приміщенні церковнопарафіяльної школи. Учні церковних шкіл міста надали значну допомогу в його облаштуванні та відкритті. За період з вересня 1914 р. по серпень 1915 р. у ньому лікувалися 434 поранених солдати. На його функціонування було зібрано, включаючи й пожертви благодійників, – 2 438 руб., 39 коп. Стільки ж було й витрачено. Але проведений нами аналіз видатків свідчить, що шпиталь фінансувався й за рахунок державної скарбниці також. Адже на ліки було витрачено лише 12 руб. 09 коп. із зібраних [6, с. 314-318]. Інший госпіталь, який знаходився у м. Житомирі, був розміщений у приміщенні, яке заповів благодійник Г. Должанський. Він розпочав свою роботу 5 березня 1915 р. та був розрахований на 42 особи. За період до 1 січня 1916 р. у ньому лікувалися 233 солдати: у тому числі 127 поранених та 106 хворих. На утримання шпиталю було зібрано 13 544 руб. 42 коп., а витрачено – 10 664 руб. 41 коп. у 1915 р. [7, с. 313].

Отже, як бачимо, з початку війни у Волинській губернії так само, як і в інших, організовувалися лазарети для хворих та поранених солдатів, кошти на утримання яких збирали учні та вчителі церковнопарафіяльних шкіл. Це свідчить про те, що на початковому етапі війни благодійна діяльність з надання допомоги пораненим солдатам набрала широкого розмаху. При цьому варто відзначити, що РПЦ у підпорядкуванні якої були ці школи, часто зобов'язувала їх вчителів займатися благодійністю.

У всіх повітах губернії учні та вчителі церковнопарафіяльних шкіл збирали кошти для госпіталів, на придбання продуктів та допомогу незаможним родинам, чоловіки яких були призвані в армію. Так, у Новоград-Волинському повіті після початку 1914/15 навчального року в школах учні погодилися «2 % від свого утримання перерахувати Червоному Хресту та військовим шпиталю». Учні Кобиленської двокласної школи власним коштом обладнали два ліжка для військового шпиталю, який був розміщений на Малеванці у Житомирі. У м. Корці, Новоград-Волинську, Полонному, Любарі, де було утворено комітети допомоги родинам військовослужбовців, завідувачі шкіл спільно з учнями стали їх членами й «вносили щомісячні грошові пожертви». Ними проаналізовано матеріальне становище дітей, батьки яких були призвані у діючу армію, й найнезаможнішим надавали допомогу одягом, взуттям. Також за зібрані учнями й вчителями цих шкіл кошти купували продукти, які доставляли на пункт харчування, де зупинялися поїзди з пораненими. Також вони купували для них теплі речі, перев'язувальні матеріали тощо. Частина вчителів церковнопарафіяльних шкіл повіту була мобілізована й призвана до діючої армії [8, с. 516-517].

Щодо діяльності у цьому напрямі навчальних закладів інших повітів краю з організації благодійництва, то в тогочасному пресовому органі писалося, що «оголошена німцем підступним і споконвічним ворогом слов'янства війна», розбудила у «народу нечуваний вибух патріотизму». Так, з Рівненського повіту 29 вчителів церковних шкіл перебувало в

армії. Учні та вчителі церковнопарафіяльних «зголосилися 2 % від свого утримання перераховувати на військові потреби» та лікування хворих. За рік це склало 700 руб. Вони збирали кошти для потреб військових, але суми були невеликими. Всього за рік зібрали 160 руб. та 70 мішечків з різдвяними подарунками для солдатів. Крім пожертв, вчительки Олександрійської, Тиннівської, Бронницької та Глажевської церковнопарафіяльних шкіл безкоштовно шили білизну для поранених солдатів [9, с. 727-728]. Як і в Рівненському повіті церковнопарафіяльні школи Овруцького повіту, жертвували 2 % від утримання на організацію шпиталю для поранених імені Учнів церковних шкіл на Волині. У школах зібрано від 40 руб. до 1 руб. 04 коп. Учні також збирали теплі речі й допомагали виконувати сільськогосподарські роботи родинам військовим [10, с. 728]. З Острозького повіту поступило також 2 % відрахувань на хворих і поранених солдатів, що становило 803 руб. 81 коп. та добровільних пожертв від учнів та вчителів шкіл на суму 121 руб. 12 коп. [11, с. 728], у Ковельському повіті на ці ж самі потреби поступило 2 % відрахувань, загалом 573 руб. 65 коп. та зібрано у школах 53 руб. 51 коп. [12, с. 728]. В усіх повітах регіону учні та вчителі погодилися 2 % від утримання передавати на потреби армії, суми, як і благодійні пожертви, були різними. Адже у навчальних закладах цього типу навчалися діти незаможних верств населення, а заробітна плата вчителів не була високою.

Отже, на початку Першої світової війни учні церковнопарафіяльних шкіл під керівництвом учителів брали дієву участь у наданні благодійної допомоги пораненим солдатам та незаможним родинам військовослужбовців.

Коли на Волинь влітку 1915 р. ринула хвиля біженців із Галичини, а потім і Західних повітів Волині, частину з них розміщували у таборах для біженців. Так, лише у Шубківському таборі їх було близько 30 тис., у тому числі й дітей. Тоді виникла думка відкривати притулки для дітей, адже багато з них залишилися без догляду батьків. У серпні 1915 р. у м. Житомирі було відкрито перший такий притулок на 32 дитини. Надалі, кількість таких закладів зростала. У зв'язку з цим прийняли рішення відправляти дітей у віддалені від фронту губернії. 84 дитини відправили у Новий Новгород, 76 дітей – у Катеринослав, 13 – у «Київський притулок Стригалевої». Коли приміщення, де перебував притулок у м. Житомирі, почали використовувати для військових потреб, дітей перевели спочатку у приміщення семінарської лікарні, а потім – у приміщення Христо-Воздвиженської школи. Пізніше у м. Житомирі було відкрито ще один притулок на 32 дитини у приміщенні церковної школи. На початку 1916 р. у 2-х Житомирських притулках проживало 66 дітей [13, с. 95].

Школи-інтернати, які функціонували на Волині, прихистили близько 2-х тис. дітей-біженців. Вони утримувалися за рахунок пожертв благодійників та органів місцевого самоврядування. Згідно тогочасних правил, така школа-інтернат на 100 дітей мала розміщуватися у 15-20 кімнатному будинку, або у декількох поблизу. Як правило, під них використовувалися колишні молитовні будинки, «училища іновірців, будинки пасторів чи будинки заможних німців». Заняття в них проводилися за програмою церковнопарафіяльної школи, де значна увага приділялася релігійному вихованню учнів [14, с. 95].

Ураховуючи складне матеріальне становище значної частини біженців на Волині, їм надавали матеріальну допомогу, але її не вистачало. Через деякий час у суспільстві почало спостерігатися невдоволення через погляди частини місцевих жителів, які вважали, що біженці «свідомо не бажали працювати», хоча вакансій було вдосталь. Одним із напрямів врегулювання ситуації у цій сфері було відкриття 20 лютого 1916 р. швейних та шевських майстерень для біженців, які функціонували при св. Володимиро-Васильківському братстві.

В інтернаті, який знаходився при братстві біженці, які бажали працювати, мали «повний пансіон й отримували б відсоток від результатів своєї роботи». Православний клір закликав суспільство підтримати майстерні, в яких мали працювати біженці [15, с. 119-120].

Таким чином, різноманітні благодійні організації, що функціонували на Волині, приймали дієву участь у відкритті притулків для дітей-біженців, кількість яких почала зростати під час евакуації та примусового виселення цивільного населення з прифронтових повітів. Також з метою послаблення соціальної напруги в тогочасному суспільстві, виношувалися плани відкриття таких притулків для біженців, де вони могли б і працювати.

Отже, під час Першої світової війни на Волині важливу роль у наданні допомоги постраждалим від воєнних дій відіграла благодійність. При цьому окремі благодійні заходи відбувалися централізовано. Ключовими питаннями, якими займалися благодійні організації та благодійники було: надання допомоги пораненим та хворим солдатам, відкриття військових госпіталів, допомога незаможним родинам військовослужбовців, створення притулків для безпритульних дітей.

Список використаної літератури

1. Кравченко О. Організація опіки над дітьми-біженцями: документальні джерела з фондів Російського державного Військово історичного архіву / О. Кравченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Історія. – 2014. – Вип. 3 (121). - С. 15-17. ; Kravchenko O. Orhanizatsiia opiky nad ditmy-bizhentsiamy: dokumentalni dzherela z fondiv Rosiiskoho derzhavnoho Viiskovo istorychnoho arkhivu / O. Kravchenko // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia : Istoriiia. – 2014. – Vyp. 3 (121). - S. 15-17.

2. Загребельна Н. І. Велика війна : Українство і благодійність (1914-1917 pp.) / Н. І. Загребельна, І. А. Коляда. – Київ, 2006. - 193 с. ; Zahrebelna N. I. Velyka viina : Ukrainstvo i blahodiinist (1914-1917 rr.) / N. I. Zahrebelna, I. A. Koliada. – Kyiv, 2006. – 193 s.

3. Державний архів Волинської області (далі Держархів Волинської обл.), ф. 3, оп. 1, спр. 1457, арк. 1-1 зв. ; Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (dali Derzharkhiv Volynskoi obl.), f. 3, op. 1, spr. 1457, ark. 1-1 zv.

4. Держархів Волинської обл., ф. 6, оп. 1, спр.60, арк. 5.; Derzharkhiv Volynskoi obl., f. 6, op. 1, spr.60, ark. 5.

5. Держархів Волинської обл., ф. 6, оп. 1, спр.146, арк. 257; арк. 310.; Derzharkhiv Volynskoi obl., f. 6, op. 1, spr.146, ark. 257; ark. 310.

6. Малеванский лазарет // Волинские епархиальные ведомости. – 1916. – 11 августа (№ 33). – С. 314-316. ; Malevanskiy lazaret // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1916. – 11 avgusta (№ 33). – S. 314-316.

7. Лазарет имени учащихся церковных школ Волинской Епархии // Волинские епархиальные ведомости. – 1916. – 11 августа (№ 33). – С. 313. ; Lazaret imeni uchaschchikhsya tserkovnykh shkol Volynskoy Yeparkhii // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1916. – 11 avgusta (№ 33). – S. 313.

8. Участие церковно-приходских школ Новоградволинского уезда в текущей войне // Волинские епархиальные ведомости. – 1915. – 13 августа (№ 33). – С. 516-517 ; Uchashtie tserkovno-prihodskikh shkol Novogradvolynskogo uezda v tekushchey voyne // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1915. – 13 avgusta (№ 33). – S. 516-517.

9. Война и церковные школы на Волини. По Ровенскому уезду // Волинские епархиальные ведомости. – 1915. – 10 декабря (№ 50). – С. 727-728. ; Voyna i tserkovnye

shkoly na Volyni. Po Rovenskomu uezdu // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1915. – 10 dekabrya (№ 50). – S. 727-728.

10. Война и церковные школы на Волыни. По Овручскому уезду // Волынские епархиальные ведомости. – 1915. – 10 декабря (№ 50). – С. 728. ; Voyna i tserkovnye shkoly na Volyni. Po Ovruchskomu uezdu // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1915. – 10 dekabrya (№ 50). – S. 728.

11. Война и церковные школы на Волыни. По Острожскому уезду // Волынские епархиальные ведомости. – 1915. – 10 декабря (№ 50). – С. 728. ; Voyna i tserkovnye shkoly na Volyni. Po Ostrozhskomu uezdu // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1915. – 10 dekabrya (№ 50). – S. 728.

12. Война и церковные школы на Волыни. По Ковельскому уезду // Волынские епархиальные ведомости. – 1915. – 10 декабря (№ 50). – С. 728. ; Voyna i tserkovnye shkoly na Volyni. Po Kovelskomu uezdu // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1915. – 10 dekabrya (№ 50). – S. 728.

13. По Епархии. Общее собрание членов русско-галичского общества // Волынские епархиальные ведомости. – 1916. – 18 февраля (№ 8). – С. 95. ; Po Yeparkhii. Obshchee sobranie chlenov russko-galichskogo obshchestva // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1916. – 18 fevralya (№ 8). – S. 95.

14. Внутренняя жизнь школ-интернатов // Волынские епархиальные ведомости. – 1916. – 11 августа (№ 33). – С. 313-314. ; Vnutrennyaya zhizn shkol-internatov // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1916. – 11 avgusta (№ 33). – S. 313-314.

15. Открытие мастерских, учреждённых для беженцев // Волынские епархиальные ведомости. – 1916. – 10 марта (№ 10-11). – С. 119-120. ; Otkrytie masterskikh, uchrezhdennykh dlya bezhentsev // Volynskie eparkhialnye vedomosti. – 1916. – 10 marta (№ 10-11). – S. 119-120.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2020 р.

Ya. Tsetsyk

ACTIVITIES OF WONDERFUL ORGANIZATIONS ON THE WILLOW DURING THE FIRST WORLD WAR

In the article on the basis of archival documents the main directions of charity work in Volyn province during the First World War are analyzed. It has been found that they have played a leading role in organizing and assisting wounded and sick soldiers. To this end, hospitals were opened and maintained at the expense of local governments, educational institutions of various types and philanthropists. It is determined that the imperial authorities have strongly encouraged the population of the region to do this activity, including students and teachers of educational institutions. Particular attention is given to the organization of shelters for homeless children, whose numbers began to increase rapidly after the evacuation and forced eviction of civilians as a result of the Russian army's retreat in the summer of 1915, and the role of the Orthodox clergy in this was analyzed.

Using the documents of the study period, it was proved that the imperial authorities encouraged the people of Volyn to do charity for the benefit of the military, as evidenced by a number of circulars. However, as a result of hostilities in the province and the policies of the Russian military command, the majority of the population became impoverished and unable to do charity work. This situation indicates serious miscalculations by the imperial authorities and the military. But despite the shortcomings and shortcomings, charitable activities have played an

important role in helping the various sections of the population most affected by hostilities in the country.

Keywords: *Volyn province, evacuation, charity, assistance, educational institutions, homeless.*